

Nr 33

Socialutskottets betänkande i anledning av motion angående försäljningen av lim innehållande brand- eller hälsofarliga ämnen.

Motionen

I motionen 1971:753 av herrar Johnsson i Blentarp (s) och Jönsson i Arlööv (s) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär översyn av bestämmelserna angående försäljning av lim med ingående produkter av brand- eller hälsofarligt slag.

I motionen anförs i huvudsak följande. Det förekommer en ohämmad handel med brand- och hälsofarliga limtyper – s. k. kontaktlim – trots att de ofarliga limtyperna numera har en sådan kvalitet att de helt kan ersätta de farliga limmen. Försäljning av kontaktlimmen sker i bl. a. specialaffärer, varuhus och livsmedelsaffärer. Kontrollen vid försäljningen verkar vara obefintlig eller i varje fall mycket ringa. Kontaktlimmen används inom såväl näringsliv som hem. I hemmen används limmen framför allt i samband med olika hobbyarbeten. Kontaktlim – hobbylim – följer ofta med byggsatser som är avsedda för barn, trots att hobbylimmen innehåller stora mängder hälsofarliga lösningsmedel, t. ex. trikloretylen, som bl. a. har berusande och narkotisk verkan. Dödsfall bland barn och ungdom som använt kontaktlim har förekommit i vårt land. De skadliga verkningarna av kontaktlimmen har bl. a. redovisats i en undersökning av docenten Stig Tejning vid yrkesmedicinska kliniken i Lund. Förbud mot försäljning av brand- och hälsofarliga limtyper, kontaktlim, och då speciellt försäljning till barn och ungdom och försäljning i samband med hobbymaterial, bör snarast införas.

Motionärerna erinrar om att en i riksdagen år 1969 väckt motion (II:880) angående utredning om lagstiftning avseende hygieniska gränsvärden för hälsofarliga ämnen och produkter fick en positiv behandling (2LU 1969:67) men att någon lagstiftning av angivna innehåll ännu inte kommit till stånd. Inom byggnadsbranschen har dock något strängare bestämmelser utfärdats beträffande limningsarbeten.

Beståndsdelar i lim

Lim innehåller alltid något bindemedel, t. ex. gummi eller plast, som häftar vid och sammanfogar de material som limmas. Bindemedlet kan också bildas eller färdigbildas av i limmet ingående ämnen i samband med

limningen. Bindemedlet kan vara löst eller finfördelat i en vätska, t. ex. vatten eller organiska lösningsmedel (lösningsmedel). Lösningsmedel för lim är i allmänhet lättflyktiga. De s. k. kontaktlimmen, som innehåller lösningsmedel, appliceras på båda kontaktytorna och måste torka under viss tid före fastsättningen. Under denna tid avdunstar större delen av klistrets lösningsmedelsinnehåll, som därvid tillförs luften i arbetslokalen. Det är att märka att samma lösningsmedel som i lim också ingår i ett stort antal andra produkter eller används såsom självständig produkt. Exempel på vanliga lösningsmedel i lim är bensen, aceton, etanol och trikloretylen. I lim kan också ingå bl. a. fyllnadsmedel, armeringsmedel, mjukgörningsmedel, stabilisatorer (åldringsskydd), härdare och katalysatorer.

Skadeverkningar

Brandrisker

Enligt vad som anges i de limningsanvisningar, som nyligen utfärdats av arbetarskyddsstyrelsen (se nedan) har vid användning av lim som innehåller brandfarliga lösningsmedel i flera fall brand och explosion uppstått, vilket lett till eller medfört risk för svåra personskador.

Medicinska risker

Medicinska risker med lim sammanhänger oftast med limmets innehåll av lösningsmedel eller andra lågmolekylära (enkla) ämnen såsom mjukningsmedel, stabilisatorer, härdare och katalysatorer. Ibland kan mer eller mindre högmolekylära bindemedel, t. ex. plast eller gummi, i lim ha skadeverkan, oftast på hud, vilket åtminstone delvis kan bero på i bindemedlet kvarvarande verkan av lågmolekylära ämnen, t. ex. härdare.

Om lösningsmedel upptas i kroppen, vilket vanligen sker genom inandning av lösningsmedelsångor, påverkas härigenom det centrala nervsystemet. Denna effekt kan yttra sig i form av trötthet, huvudvärk, illamående, kräkningar, yrsel, sömnrubbningar, nedsatt koncentrationsförmåga och precision, nedsatt uppmärksamhet och omdöme i arbetet samt ökad risk för olycksfall. Inandning av luft med mycket höga halter av lösningsmedelsånga kan efter relativt kort tid leda till medvetslöshet. Om expositionen inte genast avbryts, kan döden inträda. I relativt sällsynta fall har arbetstagare genom inandning av ånga från speciella lösningsmedel, t. ex. bensen (bensol) och koltetraklorid, ådragit sig svåra förgiftningar med skador på inre organ, t. ex. lever och njurar, som följd.

Vissa i lim använda lösningsmedel och mjukgörningsmedel kan även upptas i kroppen genom huden och vara skadliga på samma sätt som vid inandning.

Kontakt med lim kan även ge skada utan att upptagning i kroppen sker. Ibland uppkommer härvid eksem.

Beträffande s. k. sniffning hänvisas till särskilt avsnitt nedan.

Yrkesmedicinsk undersökning

I slutet av 1960-talet utfördes vid yrkesmedicinska kliniken vid lasarettet i Lund en undersökning rörande lösningsmedelsförgiftningsriskerna i golvläggaryrket. Undersökningen visade att det under vissa arbetsmoment, t. ex. väggbestrykning med kontaktlim, kan uppstå så höga lösningsmedelshalter i arbetslokalen att golvläggarna börjar visa tydliga narkossymtom (nedsatt orienteringsförmåga, bortfall av tidssinnet m. m.). Enligt undersökningen är risken för detta lika stor oberoende av vilket lösningsmedelsbaserat kontaktlim som använts.

Gällande bestämmelser

Giftlagstiftningen

Syftet med giftlagstiftningen är att se till att en giftig eller eljest hälsofarlig vara tillverkas, säljs, märks och hanteras på sådant sätt att den icke av *oaktsamhet* förorsakar skador. Förordningen är också uppbyggd i huvudsak så, att den innebär restriktioner i fråga om tillverkning, import och handel och i viss mån beträffande användningen av de från hanteringsynpunkt farligaste gifterna och nöjer sig med, då det gäller mindre giftiga ämnen, att föreskriva regler om märkning. I det senare fallet skall konsumenten sålunda få veta riskerna och hur man skall handskas med resp. varor. De grundläggande bestämmelserna finns i giftförordningen (1962:702). Tillämpningsföreskrifter finns i kungörelsen (1963:441) i ämnet. Högsta kontrollmyndighet är giftnämnden.

Med hälsofarlig vara förstås i giftförordningen varje ämne eller beredning, som med hänsyn till varans egenskaper och användning kan befaras förorsaka död, sjukdom eller kroppsskada hos människor. De hälsofarliga varorna delas in i gifter och vådliga ämnen. Till gifter hänförs dels varje ämne, som endast eller huvudsakligen används vid framställning av läkemedel och som socialstyrelsen förklarat skall betraktas som gift, dels varje annat hälsofarligt ämne, vars hantering är förenad med synnerligen stor hälsorisk. Till vådliga ämnen hänförs övriga hälsofarliga varor.

Lim som är gift är mycket sällsynt. Däremot är lim ofta att hänföra till vådliga ämnen. Även om visst lösningsmedel, som ingår i ett lim, är att hänföra till vådliga ämnen, behöver detta inte betyda att limprodukten klassificeras som vådligt ämne; detta kan vara fallet om lösningsmedlet förekommer i starkt utspädd form i limmet.

Åtskilliga bestämmelser finns om *märkning* av hälsofarliga ämnen. Gift

skall således enligt giftnämndens kungörelse angående märkning av hälsofarlig vara den 16 mars 1967 vid överlåtelse märkas med förutom varans namn ordet "Gift" jämte giftmärke. Vådligt ämne skall vid överlåtelse märkas med förutom varans namn ordet "Vådligt".

Om av hälsofarlig varas namn ej framgår vilket eller vilka ämnena, som förlämnar varan dess hälsofarliga egenskaper, skall, såvitt giftnämnden ej föreskrivit annat, i märkningen ingå uppgift härom genom kemisk eller annan allmänt vedertagen entydig benämning. Märkningen skall i fråga om vådligt ämne innehålla tillräcklig upplysning om med varan och dess användning förknippade risker, angiven i form av kortfattad varningstext. Märkningen skall även innehålla uppgift om *för gift* säljarens och tillverkarens eller beträffande i utlandet tillverkad vara importörens namn eller firma samt postadress och *för vådligt ämne* förpackarens eller beträffande i utlandet tillverkad vara importörens namn eller firma samt postadress. Dessa uppgifter krävs dock ej vid överlåtelse i större mängd för enbart industriellt bruk. Därvid erfordras emellertid uppgift om säljarens namn. Slutligen föreskrivs för både gift och vådligt ämne texten »Förvaras oåtkomligt för barn» (»barnvarning»). Härifrån undantas förutom nyssnämnda överlåtelse för industribruk även överlåtelse av gift till den som är behörig att införa giftet samt till den som skall använda giftet i yrkesutövning.

Märkningen skall vara utförd på särskilt föreskrivet sätt med föreskrivna uppgifter på svenska språket.

Hälsofarlig vara, som tagits i bruk för yrkesmässig användning skall under handhavandet vara försedd med den märkning, varningstext eller dylikt, som med hänsyn till omständigheterna må erfordras för att förebygga förväxling med annan vara eller som skydd mot förgiftning eller annan skadeverkan genom varan.

Vid hantering av hälsofarlig vara skall särskilt tillses att å förpackning anbringad märkning ej skadas eller utplånas.

Enligt 15 § giftförordningen gäller att gift får *överlätas* endast till den som är behörig eller att införa giftet till riket – sådan behörighet är starkt begränsad enligt 12 § – samt till den som skall använda giftet i yrkesutövning. Därutöver gäller att från apotek får gift överlätas till den som är över 18 år och som visar sig ha behov av giftet för konstnärligt, tekniskt, vetenskapligt eller annat jämförligt ändamål. Några motsvarande inskränkningar beträffande överlåtelse av vådligt ämne finns inte.

Barnleksaker och vissa andra produkter får enligt 22 § 2 mom. giftförordningen inte saluhållas eller överlätas, om de innehåller eller behandlats med gift eller vådligt ämne och därigenom kan medföra hälsofara.

Hygieniskt gränsvärde definieras av arbetsmedicinska institutet på följande sätt. Om halten av ett ämne i luften på en arbetsplats hålles vid

eller under det hygieniska gränsvärdet, skall organskador eller sjukdomstillstånd, som orsakas av ämnet, inte uppträda hos personalen på arbetsplatsen. Normalt skall ämnet härvid ej heller förorsaka besvär. Undantagsvis kan dock lindriga och snabbt övergående besvär, t. ex. irritation av ögonens och näsans slemhinnor, förekomma.

I giftlagstiftningen saknas bestämmelser om angivande av hygieniska gränsvärden för ämnen som omfattas av lagstiftningen.

Narkotikalagstiftningen m. m.

De lättflyktiga lösningsmedel, som finns i vissa lim, är inte sådana substanser som omfattas av *narkotika-* eller *läkemedelslagstiftningen*.

Beträffande försäljning av lösningsmedlet thinner, som förutom andra beståndsdelar innehåller bensin, toluol eller zylol, har år 1960 införts vissa restriktioner i syfte att motverka missbruk av medlet genom sniffning (se nedan). Enligt *kungörelsen (1960:625) om försäljning av thinner* får thinner inte säljas till den som ej fyllt 18 år. Kärn, i vilket thinner utlämnas från försäljningsställe för minuthandel, skall vara försett med uppgift om försäljarens namn och varans art samt med påskriften "Farligt att förtära eller inandas. Förvaras oåtkomligt för barn". Brott mot bestämmelserna i kungörelsen straffas med dagsböter.

Förordningen (1968:668) om brandfarliga varor

Förordningen utgör ett komplement till den allmänna brandlagstiftningen. I förordningen meddelas bestämmelser om förvaring, hantering, transport och försäljning av brandfarliga varor. Kommerskollegium meddelar tillämpningsföreskrifter och anvisningar till förordningen. Tillsynen över efterlevnaden av förordningen utövas av sprängämnesinspektionen.

Till brandfarliga vätskor hänförs bl. a. varor i flytande eller halvfast form med en flampunkt (= den lägsta temperatur vid vilken en vätska avger antändbara ångor) av högst 60 °C. Brandfarliga vätskor indelas efter farlighetsgraden i fyra klasser (1, 2a, 2b och 3). Vätskor med en temperatur av högst +21 °C hänförs till klass 1. De vanligaste lösningsmedlen i lim har en så låg temperatur att lösningsmedlen skall hänföras till denna klass. Enligt kommerskollegii tillämpningsföreskrifter (myndighetens författningssamling, ser. B, 1963:5) skall behållare för klass 1-vätska eller klass 2a-vätska, som rymmer mer än 2,5 dl, vara märkt med orden "Mycket brandfarlig" respektive "Brandfarligt". Om behållaren är mindre bör denna vara försedd med påskrift varigenom allmänheten varnas för brandfarligheten.

Beträffande rätten för enskild person att förvara brandfarliga varor i bostaden må här nämnas följande (Kommerskollegii författningssamling, ser. B, 1963:3). Utan tillstånd eller anmälan får var och en, i fråga om samboende, varje hushåll, i lämpligt utrymme eller på lämplig plats, av

brandfarlig vätska förvara högst 10 l klass 1, högst 50 l klass 2 och högst 100 l klass 3. I dessa högsta mängder inräknas inte vad som finns i fast behållare till oljekamin, fotogenelement, m. m. På särskilda förvaringsplatser — exempelvis i källarutrymmen — får var och en förvara betydligt större mängder brandfarlig vätska.

Arbetarskyddslagen m. m.

Det åligger enligt 11 § *arbetarskyddslagen* arbetsgivaren att vidta sådana åtgärder att fara i möjligaste mån undgås att arbetstagare skadas genom eldfarliga, explosiva, frätande, giftiga eller eljest hälsofarliga ämnen. Till komplettering härav föreskrivs i 25 § arbetarskyddskungörelsen att vid arbete, där gift eller annan hälsofarlig vara kommer till användning eller där arbetsförhållandena eljest kan medföra förgiftnings- eller smittofara, skall betryggande skyddsåtgärder vara vidtagna. Gift eller annan hälsofarlig vara skall, i den mån så med hänsyn till förhållandena skäligen kan ske, ersättas med icke hälsofarlig eller mindre hälsofarlig vara.

Arbetsgivare skall enligt 1 § arbetarskyddskungörelsen tillse, att hos honom sysselsatta arbetstagare erhåller kännedom om de särskilda risker för ohälsa och olycksfall, som är förbundna med arbetet, samt, där så erfordras, meddela de föreskrifter och förhållningsregler, som arbetstagare skall iaktta för att undgå dessa risker.

Ledningen av visst arbete får inte, om fara för ohälsa eller olycksfall kan anses uppkomma därigenom, anförtros en med arbetet oerfaren person.

Vidare skall tillses att arbetstagare, som saknar nödig erfarenhet, inte används till arbete, där bristande kunskap eller färdighet kan anses medföra fara för ohälsa eller olycksfall, utan erforderlig undervisning och ledning.

Arbetsgivare har enligt 62 § arbetarskyddskungörelsen att tillse, att såväl arbetsledare som övriga arbetstagare medverkar i skyddsarbetet.

Författningsbestämmelser angående hygieniska gränsvärden finns inte inom arbetarskyddslagstiftningen. Arbetsmedicinska institutet har emellertid rekommenderat ett 70-tal sådana gränsvärden (AI-rapport nr 13 år 1969). Bl. a. för aceton, etylacetat, metanol, toluol och trikloretylen finns gränsvärden angivna i de nämnda rekommendationerna. Förteckningen är avsedd att tjäna som en rekommendation för berörda parter och kunna utgöra en bakgrund för yrkesinspektionens ingripanden.

Anvisningar av arbetarskyddsstyrelsen m. m.

I cirkulärskrivelse den 21 maj 1970 till samtliga yrkesinspektörer samt till tillverkare och brukare av lim för golv- och väggbeklädnader o. d. framhöll arbetarskyddsstyrelsen att skyddsåtgärder, som föreskrivits av styrelsen i utfärdade anvisningar, ofta eftersatts vid användning av lim, särskilt kontaktlim, innehållande bindemedel upplösta i vissa organiska lösningsmedel. Styrelsen framhöll att – för att uppnå tillfredsställande arbetsförhållanden för golvläggare och andra berörda arbetstagare – övergång snarast möjligt borde ske till ofarliga limsorter, helst vattenbaserade.

I juni månad i år har arbetarskyddsstyrelsen utfärdat nya anvisningar om skyddsåtgärder vid limningsarbeten (nr 78). Anvisningarna har utfärdats efter samråd med bl. a. arbetsmedicinska institutet, giftnämnden, kommerskollegium, statens brandinspektion, LO, SAF samt Svenska byggnadsarbetarförbundet och vissa andra fackförbund.

Anvisningarna är mycket omfattande. Som en allmän rekommendation gäller – i sammanfattning – att man inte bör använda ett lim som kan medföra risker om en mindre farlig produkt ger ett bra resultat. I de fall, där avsikten är att lim som klassificerats som gift skall användas, skall anmälan ske till yrkesinspektionen. Denna bör godkänna planerat arbetssätt. Utöver regler om produktval finns i ett avsnitt om Allmänna åtgärder anvisningar under rubriken allmän planering, planering av arbetsmetod och arbetslokal, rengöringsmöjligheter, personlig skyddsutrustning, personal, arbete (organisation, utförande, första hjälpen). I skilda avsnitt ges anvisningar om särskilda åtgärder på permanent arbetsplats och på tillfällig arbetsplats, t. ex. bygge. I det senare avsnittet föreskrivs bl. a. att lim märkt ”Mycket brandfarligt” eller ”Brandfarligt” och hälsofarligt lim, som avger ånga av hälsofarligt lösningsmedel, får användas på tillfällig arbetsplats endast under förutsättning a) att med hänsyn till arbetets art klart framgår att halten lösningsmedelsånga i luften ligger på betryggande nivå under det hygieniska gränsvärdet, oavsett hur arbetet bedrivs, eller b) att i annat fall arbetsgivare visar, att det med givna förutsättningar är praktiskt möjligt att bedriva arbetet på betryggande sätt och att han i erforderlig utsträckning kontrollerar arbetet. Utförliga anvisningar lämnas om användning av speciallim, d. v. s. lim, där bindemedlet i samband med limningen bildas eller färdigbildas av i limmet ingående enklare ämnen.

De nya anvisningarna träder i kraft vid kommande årsskifte, dock att vissa av bestämmelserna gäller redan från den 1 oktober.

Sniffning

Den i detta utlåtande behandlade motionen synes närmast ha till syfte att förhindra medicinska och andra skadeverkningar som oavsiktligt kan uppstå vid användning av vissa lim som innehåller organiska lösningsmedel. Det förekommer emellertid även ett uppsåtligt missbruk, framför allt bland pojkar i åldern 12 - 15 år, av lättflyktiga lösningsmedel, där syftet är genom inandning av ångorna åstadkomma en berusningseffekt (sniffning, av det engelska ordet sniff = lukta på, snusa).

I princip har alla lättflyktiga lösningsmedel, t. ex. eter, aceton, bensen, beståndsdelar i golvack och fläckurtagningsmedel m. m., berusande effekt vid sniffning och förekommer emellanåt i ett sådant missbruk. Vanligast är dock toluolhaltiga medel, framför allt thinnerpreparat. I Sverige sniffas dessutom inte sällan trikloretylen, solution (gummiklister) och fläckurtagningsmedlet K2R. I USA har plastlim (polystyrene glue) varit det vanliga sniffningsmedlet. Medlet används vid byggandet av flygplans- och bilmodeller i plast.

I narkomanvårdskommitténs betänkande "Narkotikaproblemet, Del III, Samordnade åtgärder" (SOU 1969:52) behandlas utförligt frågan om missbruk av lösningsmedel (s. 137 - 141). Kommittén erinrar bl. a. om förbudet att sälja thinner till ungdomar under 18 år men anför att förbudet kringgås mycket lätt. Vidare anför kommittén att effektiva restriktioner är önskvärda men givetvis svår genomförbara på grund av de olika medlens all dagliga användning och förekomst. Kännedom om riskerna och missbrukningsmöjligheterna bör öka vaksamheten hos föräldrar och försäljare av lösningsmedel. Ytterligare uppges att man i vissa delstater i USA lagstiftat om lösningsmedlens rätta användning och kriminaliserat missbruket, även för barn, men att detta snarast försvårat problemet.

Lekrådet m. m.

Ett statligt råd med arbetsuppgifter på lekmateriel- och lekmiljöområdet har nyligen inrättats (se SoU 1971:5 p. 14). Rådet skall bl. a. verka för att ändamålsenliga lekmateriel tillverkas och saluförs samt att skydds- och säkerhetsaspekterna vid barns lek tillgodoses. Rådets verksamhet skall rikta sig bl. a. till producenter och inköpare av lekmateriel.

Här må även erinras om den år 1954 bildade samarbetskommittén mot barnolycksfall, som är knuten till Röda korset och består av 26 representanter för olika fackliga och ideella organisationer.

Beträffande vissa andra organ på lekmaterielområdet hänvisar utskottet till den PM som ligger till grund för inrättandet av lekrådet (Lek och lekmiljö; stencil S 1971:1).

Vissa riksdagsmotioner

1967 års riksdag

I anledning av motion till 1967 års riksdag om förvaring av gifter i hemmet underströk andra lagutskottet (2LU 1967:61) vikten av att information om gifter och vådliga ämnens hälsofarlighet samt undervisning om hantering av sådana ämnen över lag ägnades intensiv uppmärksamhet.

1969 års riksdag

Med utgångspunkt från de risker som föreligger inom byggnadsindustrin vid användning av klister innehållande lättflyktiga lösningsmedel efterlystes i motioner till 1969 års riksdag fasta normer i form av jämförelsevärden, t. ex. riktvärden för teknisk luftkontroll och hygieniska gränsvärden för hälsofarliga ämnen och produkter. Genom att förbjuda ett överskridande av fastställt gränsvärde skulle man kunna skapa säkrare förhållanden på arbetsplatserna och få en bättre kontroll över användningen av hälsofarliga varor. Detta syfte skulle ytterligare främjas om hälsofarliga varor märktes med en exakt kemisk deklaration och med gränsvärdet för varje beståndsdel. Motionärerna hemställde att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde utredning om lagstiftning beträffande här angivna frågor.

Andra lagutskottet behandlade motionerna i utlåtande 1969:67, sedan utskottet inhämtat yttrande från giftnämnden och arbetsmedicinska institutet.

I sitt yttrande anförde giftnämnden bl. a. följande.

(Med hygieniska gräns- eller riktvärden) brukar förstås den halt av ett visst ämne, som luften icke bör överskrida i en lokal, där människor stadigvarande vistas. Vilken mängd av ämnet som i verkligheten uppnås per en viss volym är beroende såväl av egenskaperna hos ämnet självt och hos det preparat i vilket detta ingår som av arbetssätt och ventilationsförhållanden. Ett visst hygieniskt gränsvärde för ett ämne torde sålunda inte kunna läggas till grund för förbud mot användningen av ett speciellt preparat. Det har däremot normgivande betydelse vid bedömningen av förhållandena på en arbetsplats, där preparatet används. Det torde emellertid knappast vara av större praktisk betydelse att gränsvärden av denna typ anges på förpackningen. Däremot är det viktigt att existerande risker och uppgifter om ingående ämnen som förorsakar riskerna tydligt anges på sätt som stadgas i gällande lagstiftning.

Giftnämnden anförde avslutningsvis att den inlett en utredning rörande i handeln varande klister, främst golvklister, och märkningen av dessa produkter. Huruvida resultatet av utredningen kunde påkalla en ändring av gällande giftlagstiftning var vanskligt att förutse. Däremot ansåg nämnden att vad man redan visste om hälsoriskerna i samband med

sådana klister ytterligare underströk det tidigare i olika sammanhang uttalade behovet av en förstärkning och samordning av tillgängliga toxikologiska resurser.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1969:67 anförde andra lagutskottet följande.

Enligt utskottets mening är det ur arbetarskyddssynpunkt angeläget att möjligheter skapas för en tillfredsställande kontroll av luftföroreningar på arbetsplatserna. Utvecklingen inom arbetslivet, framför allt på det kemisk-tekniska området, har medfört att behovet av skärpta insatser i detta avseende successivt ökat. Till ledning för såväl arbetstagare och arbetsgivare som för yrkesinspektionen och andra företrädare för arbetarskyddet kan en förteckning över hygieniska riktvärden för ämnen som medför luftföroreningar på arbetsplatserna framstå som erforderlig. Utskottet vill därför instämma med motionärerna när de efterlyser sådana gränsvärden. Arbetsmedicinska institutet har uppgivit att en förteckning över rekommenderade hygieniska riktvärden kommer att publiceras senare i år och att det är institutets avsikt att utge en eventuellt reviderad och kompletterad upplaga av förteckningen varje år. Huruvida en sådan av institutet utgiven förteckning kan anses vara en tillräcklig åtgärd på området eller behov föreligger av i lag eller annan författning fastslagna normer, kan man ha delade meningar om. Mot en lagstiftning har remissinstanserna, såsom redovisats i det föregående anført en del skäl. Eftersom utredning redan pågår inom den i våras tillkallade miljökontrollutredningen av en rad frågor som tangerar föreliggande problem och översyn av arbetarskyddslagstiftningen i enlighet med riksdagens begäran tidigare i år planeras av Kungl. Maj:t, finner utskottet det lämpligt att frågan om hygieniska gränsvärden tas upp i något av dessa båda sammanhang.

Sedermera har den år 1970 tillsatta *arbetsmiljöutredningen* fått i uppdrag att ta upp frågan om de hygieniska gränsvärdena (riksdagsberättelsen 1971 s. 137). Vidare har utskottsutlåtandet av Kungl. Maj:t överlämnats till *miljökontrollutredningen* (direktiv: se riksdagsberättelsen 1970 s. 318).

Nordiska rådet

År 1965 antog Nordiska rådet följande rekommendation (nr 17/1965) angående märkning av brand- och hälsofarliga ämnen.

Nordiska rådet rekommenderar regeringarna att utreda förutsättningarna för enhetliga regler för märkning av brand- och hälsofarliga ämnen och för handeln med sådana ämnen i vad sammanhänger med märkningen.

I anledning av rekommendationen har en kommitté av sakkunniga utrett de frågor som nämns i denna. Resultatet av kommitténs överväganden redovisades förra året i betänkandet *Märkning av bränn- och hälsefarliga stoffer* (Nordisk utredningsserie 7/70).

Betänkandet har hänvisats till Nordiska rådets socialpolitiska utskott.

Utskottet

I motionen 1971: 753 hemställs att riksdagen skall begära översyn av bestämmelserna om försäljning av sådana lim, i vilka ingår brand- och hälsofarliga produkter. Det är främst de s. k. kontaktlimmen som används både inom byggnadsbranschen och i hemmen som åsyftas. Motionärerna anför att försäljning av kontaktlim sker i bl. a. specialaffärer, varuhus och livsmedelsaffärer men att kontrollen vid försäljningen verkar vara obefintlig eller i varje fall mycket ringa. I hemmen används limmen framför allt i samband med hobbyarbeten. Kontaktlim följer ofta med byggsatser som är avsedda för barn, trots att limmen innehåller stora mängder hälsofarliga lösningsmedel. Dödsfall bland barn och ungdom har förekommit som en följd av att kontaktlim använts. Motionärerna menar att de bestämmelser om detaljhandelsförsäljningen som finns på området bör skärpas. Detta gäller särskilt försäljning till barn och ungdom samt försäljning tillsammans med hobbymateriel.

Kontaktlim innehåller i regel bensin, aceton, trikloretylen eller något annat lösningsmedel som är lättflyktigt. I samband med den arbetsprocess, vid vilken limmet används, avdunstar större delen av lösningsmedlet och tillförs därigenom luften i arbetslokalen. Som anförts i motionen innebär de använda lösningsmedlen både brandrisker och medicinska risker. Genom inandning upptas lösningsmedlet i kroppen, varvid det centrala nervsystemet påverkas. Denna effekt kan yttra sig som trötthet, huvudvärk, illamående, kräkningar, yrsel, sömnrubbingar eller nedsatt koncentrationsförmåga. Inandning av luft med mycket höga halter av lösningsmedelsånga kan snabbt leda till medvetslöshet. Döden kan inträda.

I slutet av 1960-talet genomfördes en uppmärksammat yrkesmedicinsk undersökning rörande riskerna för lösningsmedelsförgiftning i golvläggaryrket. Undersökningen klarlade de mycket stora faror som kan finnas vid användning av lösningsmedelsbaserade kontaktlim. Arbetarskyddsstyrelsen, som efter hand skärpt föreskrifterna i fråga om arbete med bl. a. kontaktlim, har sedan motionen väcktes utfärdat nya anvisningar om skyddsåtgärder vid limningsarbeten, vilka anvisningar delvis trätt i kraft den 1 oktober i år och i övrigt träder i kraft vid årsskiftet 1971/72. Anvisningarna, som utfärdats efter samråd med bl. a. LO, SAF och vissa fackförbund, innefattar starkt skärpta skyddsbestämmelser. Detta kommer enligt utskottets mening få till följd att man såväl på byggplatser och andra tillfälliga arbetsplatser som på permanenta arbetsplatser i praktiken ofta tvingas gå över till andra och ofarligare lim än de nu använda. Då det gäller den yrkesmässiga användningen av kontaktlim finns det således anledning räkna med att man skall väsentligt kunna minska de risker som finns för arbetstagare som är verksamma i branschen. Något initiativ från riksdagens sida beträffande den yrkesmässiga användningen av kontaktlim – en fråga som uttryckligen berörs

endast i motionsskälen — är därför inte nu påkallat.

Syftet med giftlagstiftningen är att en giftig eller eljest hälsofarlig vara skall tillverkas, säljas, märkas och hanteras på sådant sätt att den inte av oaksamhet vid handhavandet förorsakar skador. De produkter som omfattas av bestämmelserna i giftförordningen indelas i gifter och vådliga ämnen. Kontaktlim klassificeras mera sällan som gift men är ofta att hänföra till vådliga ämnen. Med hänsyn till att betydande hälsorisker finns vid användning av kontaktlim — något som visat sig inte bara vid yrkesmässig användning av sådana lim utan även genom att allvarliga olycksfall inträffat i hemmen — är det självfallet angeläget att bestämmelserna i giftförordningen och tillämpningsföreskrifterna till denna noggrant följs. Det kan emellertid också vara motiverat att närmare överväga huruvida en skärpning av bestämmelserna behövs. Beträffande frågan om den nuvarande tillämpningen av giftlagstiftningen och om eventuell ändring av denna får utskottet anföra följande.

Giftnämnden har inlett en utredning rörande i handeln varande klister och märkningen av dessa produkter. Enligt vad utskottet inhämtat har nämnden på grund av andra viktiga uppgifter inte haft möjlighet slutföra utredningen. Det framstår emellertid som angeläget att utredningen snarast möjligt slutförs. Som framgår av vad giftnämnden uttalat i ett remissyttrande till andra lagutskottet vid 1969 års riksdag torde utredningen kunna komma att ge anvisningar huruvida en ändring av lagstiftningen är påkallad. Utskottet är dock medvetet om att de lösningsmedel som används i kontaktlimmen har en stor användning även i industriprodukter och i andra sammanhang. Det torde därför möta svårigheter att utfärda totalförbud mot försäljning av kontaktlim. Inte minst med hänsyn till att det numera finns god tillgång till bra lim som är vattenbaserade, behöver man dock inte tveka att vidta åtgärder för att även utanför den yrkesmässiga hanteringen av kontaktlim skära ner förbrukningen.

Förutom den av giftnämnden igångsatta utredningen torde en inom Nordiska rådet utförd utredning rörande märkning av brand- och hälsofarliga produkter kunna få betydelse för att få till stånd bättre förhållanden på det här området. Enligt vad utskottet inhämtat torde den samnordiska utredningen komma att tas upp av Nordiska rådets socialpolitiska utskott vid nästa års session med Nordiska rådet. Även om man skulle lyckas uppnå en väsentligt effektivare märkning av kontaktlimmen kan man inte härigenom helt undanröja riskerna för olycksfall. Riskerna är, som det anförts i motionen, framför allt stora i fråga om sådana produkter som vanligen används av barn och ungdom i samband med lek- och hobbyverksamhet. I viss utsträckning torde man kunna bringa ner riskerna genom upplysningsverksamhet som riktas dels till föräldrar och dels till producenter av lek- och hobbymateriel. I detta hänseende finns anledning knyta förhoppningar till det nyinrättade

lekrådet. Därutöver kan det vara skäl överväga en skärpning av reglerna i giftförförordningen om att barnleksaker inte får saluhållas eller överlåtas om de innehåller eller behandlats med gift eller vådligt ämne och därigenom kan medföra hälsofara.

Vad utskottet anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionen 1971:753 ger Kungl.

Maj:t till känna vad utskottet anfört om försäljningen av brand- och hälsofarliga lim.

Stockholm den 2 november 1971

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s), Gustavsson i Alvesta (c), Svensson i Kungälv (s)*, fru Skantz (s), herrar Larsson i Öskevik (c), Persson i Stockholm (s), Hyltander (fp), fru Sigurdsen (s), herrar Åkerlind (m)*, Johnsson i Blentarp (s), Andreasson (c), fru Marklund (vpk), herrar Nisser (m), Romanus (fp) och Nilsson i Växjö (s).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

